

منهاج الهداية

إلى أحكام الشريعة

المجلد الأول

آيت الله العظمى حاج محمد ابراهيم كلباسي (قدس)

تحقيق:

محمد كلباسي

نشر دانش حوزه

سرشناسه: کرباسی، محمدابراهیم بن محمدحسن، ۱۱۸۰ - ۱۲۶۲ق
عنوان و نام پدیدآور: منهاج الهدایة الی احکام الشریعة/ محمدابراهیم کلباسی؛ تحقیق محمد کلباسی.
مشخصات نشر: قم: نشر دانش حوزه، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری: ج. ۲. (در یک مجلد).
شابک: 978-964-8893-35-9

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: عربی.

یادداشت: کتابنامه.

موضوع: فقه جعفری -- قرن ۱۳ق.

شناسه افزوده: کلباسی، محمد.

رده بندی کنگره: ۱۳۹۱ ک ۴/م ۹/۱۸۳/۳ BP

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۴۲

شماره کتابشناسی ملی: ۳۰۸۷۸۱۶

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۸۹۳-۳۵-۹

نشر دانش حوزه

با همکاری بنیاد فرهنگی اشارات

قم: خیابان شهداء، کوچه ممتاز، فرعی هشت، پلاک ۱۶ صندوق پستی ۳۷۱۸۵-۹۱۶

منهاج الهدایة الی احکام الشریعة

© حق چاپ: ۱۳۹۱، نشر دانش حوزه

نوبت چاپ: اول

مؤلف: آیت الله العظمی حاج محمد ابراهیم کلباسی (فد)

طراح جلد: عین الله آزموده

حروف متن: لوتوس ۱۲ روی ۱۴

چاپ و صحافی و لیتوگرافی: نقره آبی

شمارگان: ۱۰۰۰

بها: ۱۸۰۰۰۰ ریال

همه حقوق محفوظ است. هرگونه نسخه برداری، اعم از زیراکس و بازنویسی، ذخیره کامپیوتری، اقتباس کلی و جزئی (به جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی، و اقتباس در گیومه در مستندنویسی، و مانند آنها) بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

حاجی کلباسی هم از لحاظ علمی برجسته است و هم از لحاظ مقام زهد و تقوا و ورع و بی‌اعتنایی به دنیا. ایشان از لحاظ علمی در دوران طلایی فقه شیعه زندگی می‌کردند... بزرگان زیادی را درک می‌کنند... در کربلا، نجف، قم... و بطور کلی از این چشمه‌های علمی فقهی اصولی آن قرن ششم فقهی - که قرن سیزدهم است - استفاده می‌کنند. بعد هم [ایشان به عنوان] یک ملای بزرگ تراز اول می‌آید اصفهان و در آنجا هیچ کسی نظیر ایشان وجود نداشت. خاندان کلباسی خاندان بزرگی است... اینها شخصیت‌های برجسته‌ای بودند. هم آثار ایشان را چاپ کنید، هم خصوصیات روحی، عملی و سلوکی این بزرگوار - حاجی کلباسی - را استحصال کنید و خاندان ایشان را نیز بخوبی به مردم معرفی کنید.

* فرازهایی از بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار با ستاد برگزاری کنگره بزرگداشت علامه حاجی محمدابراهیم کلباسی^(قدس)، ۱۳۸۶/۸/۲۸

هو الحکیم

علم و حکمت از مبدأ و مصدر الهی جریان یافته است؛^۱ نخست بواسطه انبیاء و حاملان وحی و در پی آنان توسط عالمان و حکمای راستین، حفظ و انتشار یافته است و لذا پس از ختم نبوت، این عالمانند که میراث نبوت را حمل^۲ و ابناء بشر را از نور آگاهی و هدایت ربوبی برخوردار ساخته‌اند. همچنین ترغیب و تأکید دین حنیف بر کسب دانش و حصول معرفت، امری تبعی و فرعی نبوده، بلکه اساس معارف دینی بر تحقیق و معرفت قطعی گذارده شده است. از اینرو عالم اسلام به نحو عام و سرزمین عالم پرور ما به نحو خاص مفخر است که در طول سده‌های متمادی، چراغ علم را روشن نگاه داشته و در تربیت و پرورش عالمانی بزرگ و ظهور آثاری ماندنی و گرانسنگ در اعلا خلدن دانش توفیق داشته است. بی‌تردید قوام فرهنگ و هویت ما در گرو همین معناست و آینده این مرز و بوم نیز با اهتمام فراگیر به پاسداشت علم و معرفت پیوند خورده است. از دین و فرهنگی چنین که بهترین اجتماعات و مجالس را مجالس علم و گفتگوی علمی شمرده است،^۳ و در کلمات وحی و نیز در بیانات اولیاء الهی هزاران تأکید و سفارش بر این معنا به چشم می‌خورد، جز این انتظار نمی‌رود که تمامی شئون و مراتب فردی و اجتماعی خود را به زینت آگاهی و معرفت آراسته کند و ارزش دانش و رهایی از جهل و نادانی را عملاً به عالمیان نشان دهد. بزرگداشت عالمان و دانشمندان، پاسداشت علم و معرفت است و یقیناً

۱. «ويعلمهم الكتاب والحكمة» (جمعه/۲)

۲. «العلماء ورثة الانبياء»

۳. «مجالس العلم غنیمة»

نیکوترین الگوها و نشانه‌های حیات طیبه، شناساندن آثار و احوال همین عالمان و فرزندگان به نسل حاضر و نسل‌های آتی است.

اکنون که به برکت انقلاب اسلامی، مسیر آگاهی از آثار و میراث بی‌نظیر علمی گذشته‌مان هموار گردیده است، خدای را سپاس گزارده که توفیق معرفی یکی از چهره‌های برجسته علم و قضاوت و اخلاق و سالک طریق نظر و عمل فراهم شده است. آیه‌الله العظمی حاجی محمدابراهیم کلباسی (معروف به حاجی کلباسی) از این توفیق بزرگ برخوردار بوده است که هم در عصر خود و هم ادوار بعدی همانند شجره طیبه‌ای که آثار و ثمرات ماندگاری از خود عرضه می‌کند، مجموعه گرانشگی از آثار مکتوب و معنوی را بدست خود و خاندانش برجای گذارد.

کنگره بزرگداشت این عالم نامدار بر آنست که هم نسبت به معرفی - و بعضاً احیای - آثار وی و هم احیای و خاندان عالم‌پرور ایشان اهتمام ورزد.

جا دارد از تمامی نهادها، علماء، شخصیت‌ها و ذوات گرانقدری که در این مسیر هدایت و همراهی کردند، به‌ویژه از رهبر معظم انقلاب، مراجع عظام تقلید، نهادها و مراکز علمی و فرهنگی اصفهان بویژه حوزه علمیه، هیأت‌اری، اداره کل ارشاد و سایر دستگاه‌های ذیربط تشکر و امتنان وافر خود را ابراز نموده و برای حامی آنان سلامتی و عزت و توفیق روزافزون مسئلت نمایم.

همچنین بایستی از جناب آقای حمید پورکلباسی به جهت تقابل دهنه‌های چاپ و انتشار آثار و اهتمام در آماده‌سازی آنها سپاس وافر و ویژه خود را اعلام دارم. برای ایشان موفقیت و سلامتی روزافزون را خواهانم.

حسین کلباسی اشتری

دبیر کنگره

کتابخانه
آیت‌الله
امام‌خو

الفهرس

يادداشت ١١

المجلد الأول

الأول: في العبادات ١٧

الاجتهاد والتقليد ١٩

كتاب الطهارة ٢١

كتاب الصلاة ٨٥

كتاب الزكاة ٢٤٧

كتاب الخمس ٢٧١

المجلد الثاني

كتاب الصوم ٢٨٣

كتاب الأعتكاف ٣١٧

كتاب الحج ٣٢٥

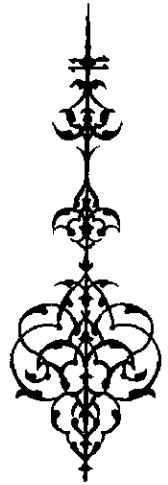
كتاب الكفارات ٣٩٩

كتاب النذر والعهد واليمين ٤١٧

كتاب الجهاد ٤٢٩

كتاب الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر ٤٤٥

فهرس المحتويات ٤٥١

یادداشت

عالم عابد زاهد، اصولی نامدار، مجاهد و احیاگر حوزه علمیه اصفهان، آیت الله علامه حاجی محمدابراهیم کرباسی مشهور به حاجی کلباسی از مفاخر علمای امامیه و مراجع بزرگ شیعه در قرن سیزدهم هجری به شمار می‌رود.

محمدابراهیم - فرزند عالم عابد زاهد، مرحوم حاج محمدحسن خراسانی کاشکی (۱۱۱۵-۱۱۹۰ق) و او نیز فرزند فاضل نیکوکار مرحوم حاج محمدقاسم - در ۱۹ ربیع‌الثانی سال ۱۱۸۰ قمری مطابق با ۱۱۴۵/۱۱۴۶ شمسی دیده به جهان گشود ده ساله بود که پدر دانشمند زاهدش - که نخستین معلم و مربی او نیز بود - را از دست داد و پدر که از ارادتمندان حکیم متأله و فقیه عارف نامی آقامحمد بیدآبادی بود، او را وصی و قیم امورات فرزندش محمدابراهیم قرار داده بود. محمدابراهیم در خانه‌ی عارف بیدآبادی و زیر نظر و هدایت آن بزرگ، مراتب اخلاقی و سلوکی و درجات علمی و معرفتی خود را طی نمود، تا اینکه با فرا رسیدن سن بلوغ به امر استاد و مربی‌اش حکیم بیدآبادی، روانه حج خانه خدا شد. او که از این پس به حاجی محمدابراهیم مشهور شده بود، کمر همت بست و در اثر زهد و بی‌اعتنایی به دنیا، و حرص و ولعی که به آموختن علم و کسب معرفت داشت، به عالی‌ترین مراتب علم و عمل دست یافت. او محضر اساتید بزرگ حوزه‌های اصفهان، نجف، کربلا و کاشان را در دانش‌های مختلف مانند فقه، اصول، حدیث، تفسیر، کلام، حکمت و عرفان درک نمود. نام اساتید و مشایخ او عبارتند از حضرات آیات فقهای کرام و حکمای عظام:

آقامحمد بیدآبادی (۱۱۹۸)

میرزا محمدعلی مظفر اصفهانی (۱۱۹۸)

ملاحرباب گیلانی (۱۲۱۷)

آقامحمدباقر معروف به وحید بهبهانی (۱۲۰۵)

سید بحر العلوم (۱۲۱۲)

شیخ جعفر کاشف الغطاء (۱۲۲۸)

میرسید علی طباطبایی حائری (۱۲۳۱)

سید محسن کاظمینی (۱۲۲۷)

آخوند ملاعلی نوری (۱۲۴۶)

ملاحمدمهدی نراقی (۱۲۰۹)

میرزای قلی (۱۲۳۰)

شیخ احمد احسائی (۱۲۳۱)

شیخ عبدالعلی بحرانی (۱۲۴۰)

آقامحمد علی هرنندی (۱۲۱۶)

آقامحمدبن زین العابدین خوانساری (۱۲۰۲)

میرزا محمد خاتون آبادی

بدین ترتیب حاجی توفیق درک محضر زبده ترین نوابغ علمی زمان را پیدا کرد و خود، عصاره‌ای کامل از وجود آنها شد. او از یک سو تربیت شده‌ی حکیم مثاله بیدآبادی - آخرین وارث و یادگار مکتب فلسفی اصفهان و بنیانگذار شیوه‌ای نو در عرفان شیعی - و از سوی دیگر شاگرد فقیه نامی آقاباقر بهبهانی - بنیان‌گذار علم اصول و در تقابل با تفکر اخباری‌گری - بود و با بهره‌مندی از دیگر بزرگان آن عصر، وارث افکار آنها شده و با تألیف آرا و ابتکارات اساتیدش به کمک اندیشه‌های خلاق خود، کانون استفاده‌ی فضلا و علما در دارالعلم اصفهان گردید.

حاجی کلباسی در حفظ و احیای حوزه اصفهان، تلاش فراوان و زحمات زیادی کشید. او که جریان حمله‌ی افغانه به اصفهان و تاراج میراث علمی و فرهنگی، و نابودی بسیاری از دانشمندان آن زمان را از زبان استاد و مرادش مرحوم بیدآبادی شنیده بود، پس از بازگشت از عراق، کمر همت بست و با بکارگیری تمام توان و نیرو، از همان ابتدای ورودش به اصفهان، از هر چه جز تعلیم و تألیف و تدریس بود، دست شست و تمام فکر و حواس خود را صرف

اصلاح ساختار حوزه و رونق بخشیدن به آن کرد، تا آنجا که به وجوب عینی درس و بحث و مطالعه حکم نمود و خود به تأسیس مدرسه‌ای در جنب مسجد حکیم - که به مدرسه کلباسی شهرت یافت - برای تدریس و نیز اسکان طلاب، اقدام نمود. او اجازه نداد به هیچ بهانه‌ای - حتی سفرهای زیارتی و مانند آن - درس تعطیل شود و حتی خود نیز جز دو بار، آن هم به ناگزیر، برای اصلاح پاره‌ای از امور از شهر خارج نشد و حتی در این چند مرتبه سفر ضروری نیز بساطت درس و بحث را گشوده و به همراهان تعلیم می‌فرمود.

بسیاری از عالمان و فقیهان نامدار نیمه دوم قرن سیزدهم هجری از شاگردان حاجی کلباسی بوده‌اند که به نام مشاهیر و معارف آنها اشاره می‌کنیم: میرسیدحسن مدرس اصفهانی، میرسیدمحمد شهبهانی، میرزا زین‌العابدین خوانساری، حاج محمدجعفر آباده‌ای، میرسیدمحمدباقر چهارسویی، میرزای شیرازی، میرسید محمدهاشم چهارسویی، سیدشرف‌الدین علی حسینی مرعشی، سیدمحمدحسن مجتهد موسوی، حاج ملاهادی سبزواری، میرسیدمحمدحسین مدرس، میرزا تقی‌میرزا، سیدابراهیم شریعتمداری سبزواری، حاج سیداحمد مرنندی، ملاعبداستاد تبریزی خراسانی، شیخ محسن دزفولی، میرزا محمد تنکابنی، ملامحمدتقی هروی، شیخ محمدطاهر دزفولی، سیدمحمد طباطبایی بروجرودی.

حاجی کلباسی علاوه بر انتقال آرای اصولی استنباطی به نسل عالمان بعدی و تربیت مجتهدان و فقیهان بزرگ، ارتباطی صمیمی و عمیق با مردم داشت و در برقراری جماعات و وعظ و منبر و خواندن ادعیه در مواقع مختلف سال در مسجد، کمال کوشش می‌نمود. او از احتیاط زایدالوصوفی که داشت، تا آنجا که توانست، بار مسئولیت مرجعیت را نیز بر دوش گرفت تا اینکه به اصرار مردم و فضلا و پافشاری فقیهان و مراجع زمان مانند میرزای قمی، رساله‌ی نخبه را منتشر نمود که نخستین رساله عملیه و توضیح‌المسائل به زبان فارسی به شمار می‌رود.

مضاف بر این حاجی کلباسی غیر از تربیت شاگردانی لایق، و فعالیت‌های گوناگون اجتماعی و فرهنگی، از تصنیف و تحقیق و تألیف نیز غافل نبود و آثاری ارزشمند در زمینه‌های فقه، اصول، حدیث و رجال از خود به جای گذاشت:

اشارات الاصول که مشهورترین اثر او در زمره‌ی کتب اولیه و مادر در باب علم اصول در دوران متأخر به شمار می‌رود.^۱

۱. حواشی و شروح مفصلی بر تعدادی از آثار حاجی، توسط عالمان پس از او نگاشته شده است که در مجموعه آثاری که توسط همایش بزرگداشت حاجی منتشر خواهد شد، به نام آنها اشاره می‌شود.

منهاج الهدایة إلى أحكام الشریعة (کتاب حاضر)، این کتاب چند جلدی مشتمل بر جمیع ابواب فقه غیر از قصاص و دیات و مقداری از حدود است که تألیف آن نزدیک به بیست سال به طول انجامیده است. این کتاب دو سال پس از حیات مؤلف در سال ۱۲۶۳ق، به همت فرزند مؤلف حاج شیخ محمدجعفر چاپ سبکی شده و اکنون دو مجلد از آن تحقیق و حروف‌نگاری گردیده است.

شوارع الهدایة، شرح بر کفایة الاحکام ملا محمدباقر سبزواری که در آخر آن، تقریظ استادش کاشف الغطاء، نیز آمده است.

نقد الاصول

الارشاد المسترشدين، مشتمل بر عبادات و بخشی از مکاسب به فارسی.

نخبة (به فارسی) منتخبی از کتاب ارشاد است که باب عبادات (به جز حج و جهاد) را دربر می‌گیرد.

الایفاضات دربار تقیید

حرمة العلیان فی صوم رمضان

الصحيح والاعم

رساله سؤال و جواب (به فارسی)

مناسک حج

اجوبة المسائل.

از حرکت‌های فرهنگی حاجی کلباسی و مجاهدات او، علاوه بر تلاش در حفظ و احیای حوزه اصفهان، می‌توان به اقدام ایشان در مبارزه با فساد و تباهی رفتارهای ناشایست برخی از سلسله‌های صوفیه و تذکرات لازم به فتحعلی‌شاه، نصیحت به حاکمان وقت در سهل‌گیری نسبت به مردم، و نظارت بر قیمت‌های اجناس و هشدار به مسئولان، اشاره کرد. در شرح احوال حاجی به ویژگی‌های اخلاقی و اوصاف شخصی ایشان نیز مانند احتیاط در صدور فتوا، زهد و پرهیزکاری فوق‌العاده، سخت‌گیری بر امور درسی طلاب، تقید به مراسم دعا و تعقیبات نماز، استجابت دعوات و کرامات دیگر، اشاره گردیده که تفصیل احوالات و دعوات و کرامات وی در اغلب تراجم و رجال متأخر ثبت و ضبط شده است. در عظمت مقام حاجی همین قدر می‌توان به شهرت وی با لقب «مستجاب الدعوة» در میان مردمان اشاره کرد.

آیت الله علامه محمدابراهیم کلباسی سرانجام در شب پنجشنبه ۸ جمادی الاولی ۱۲۶۱ قمری در سن ۸۱ سالگی در گذشت و بنابر وصیت او در محلی روبروی مسجد حکیم - که به مقبره خاندان او مشهور است - به خاک سپرده شد.

مرحوم حاجی از این موهبت الهی نیز برخوردار بود که از نسل او عالمانی برجسته و فقیهان و حکیمانی فرزانه پدید آمدند که مایه فخر و مباهات امامیه بوده‌اند. از فرزندان حاجی و احفاد و نوادگان او گرفته تا عالمان این خاندان در دوران معاصر، آثار ارزشمند بسیاری در علوم و معارف اسلامی به جای مانده است که امیدواریم در ادامه چاپ و انتشار آثار حاجی، و به بهانه‌ی بزرگداشت مقام علمی وی آن آثار گرانقدر نیز احیا و معرفی گردد.

علی کرباسی‌زاده اصفهانی

اصفهان - فروردین‌ماه ۱۳۹۰ هجری شمسی

www.ketab.ir

